

ФИЗИКА 2012

Понедеља, 26.11, 3.12. 2012.

- Температура
- Топотно ширење чврстих тела и течности
- Закони који важе за идеални гас
- Кинетичка теорија
- Фазне трансформације
- Влажност, испаравање, кључање
- Топлота
- Промена температуре и специфична топлота
- Преношење топлоте
- Елементи термодинамике

1

Температура

- везана за топло и хладно – ово није једнозначно у субјективном смислу
  - једна рука у хладну воду, друга у врућу а затим обе у исту посуду са млаком – шта осећамо на њима?
- Недвосмислена - објективна дефиниција температуре?
  - Оно што показује термометар.
- Зависност неке физичке величине од температуре

2

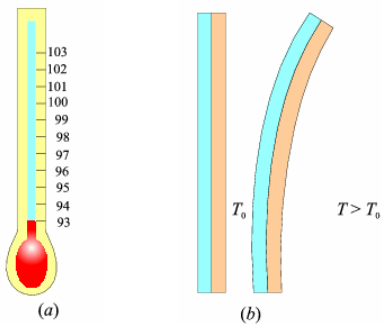

3

Температурске скале

- Пронађу се две лако репродуцибилне температуре (нпр. температуре мржњења и кључања воде на стандардном притску - атмосферском) и доделе им се одређене вредности температуре. Интервал између њих се подели на одређени број степени
- Нпр. Целзијусова скала, 0°C и 100°C степена су те температуре а између је 100 подеока
- Фаренхајтова скала, 32°F и 212°F степена, између је 180 па је однос $180/100=9/5$
- Келвинова (апсолутна) скала : $273,15\text{ K}$ и $373,15\text{ K}$, између је 100 као у Целзијусовој

4

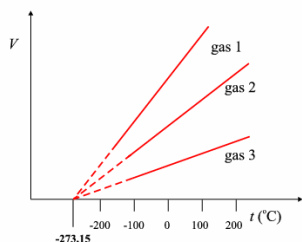

Концепт апсолутне нуле

- иницијално – температура на којој је запремина гаса једнака нули
- данас знамо да се то неће десити јер ће гас на некој температури постати течан а након тога и чврст – запремина му неће никада бити једнака нули
- апсолутна нула је ипак најнижа могућа температура!
- на њој је од супстанце одузета сва енергија која јој се може одузети – атоми и молекули се **скоро** не крећу уопште.
- **шта се у ствари дешава приликом хлађења?**

5

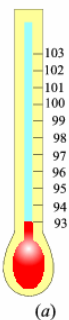

Топлотна равнотежа и нулти закон термодинамике

- Како термометри мере температуру?
- Они показују заправо **своју** температуру
- А да би показали температуру неког другог тела **морају да буду у контакту са њим!**
- При томе се топлота преноси са тела на тело и долази до **топлотне (термичке) равнотеже**.
- **Уколико су два система А и Б у термалној равнотежи и ако је осим тога систем Б у термалној равнотежи са системом Ц тада су и системи А и Ц у термалној равнотежи** – нулти закон термодинамике

6

Топлотно ширење чврстих тела и течности

- Примери:
  - ширење живе у термометру
  - врљ ваздух је мање густине од хладног па се подиже увис
  - издуживање пруга и мостова – морају да имају места да се шире да се не би деформисали – дилатационе спојнице код мостова – између шина се оставља празан простор за издуживање
  - жице далековаода су опуштеније лети него зими...
- ширење живе у термометру? А да ли се шири и стаклени суд у коме се она налази?
- Треба мало подробније проучити овај феномен
- Механизам топлотног ширења?

Топлотно ширење чврстих тела и течности

- Атомско – молекулска структура материје
- поседују кинетичку енергију
- када се загреју она се повећа – кретање је интензивније
- особине
  - већа тела се више прошире – више атома има а сваки од њих се креће интензивније
  - зависи и од пораста температуре – што је више порасла већи су и ефекти
  - зависи и од супстанце –није исто за живу и за стакло

8

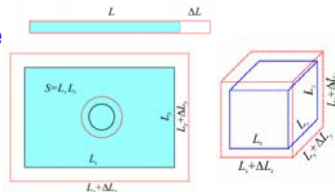

Топлотно ширење чврстих тела и течности

- линијско ширење
- површинско
- запреминско

$$\Delta L = \alpha L \Delta T.$$

$$\Delta S = 2\alpha S \Delta T = \beta S \Delta T,$$

$$\Delta V = 3\alpha V \Delta T = \gamma V \Delta T,$$

9

Топлотно ширење чврстих тела и течности

- Топлотни притисак – пуњење резервоара са бензином никада није до врха
- мрвљење ораница зими – тела се понекад шире и при хлађењу!

Supstance	Koef. lin. šir. $\alpha(1/^\circ\text{C})$	koef. zapr. šir. $\gamma(1/^\circ\text{C})$
aluminijum	25×10^{-6}	75×10^{-6}
bakar	17×10^{-6}	51×10^{-6}
zlato	14×10^{-6}	42×10^{-6}
čelik	12×10^{-6}	35×10^{-6}
srebro	18×10^{-6}	54×10^{-6}
staklo	9×10^{-6}	27×10^{-6}
benzin		950×10^{-6}
ziva		180×10^{-6}
voda		210×10^{-6}
vazduh		3400×10^{-6}

Tabela 7.1: Koefficienti linearnog i zapreminskog širenja (na 20°C)

10

Идеални гас

- Особине гасова
  - лако се компримују,
  - највише се шире при загревању, ...
- већина гасова има исти коефицијент запреминског ширења
- код чврстих тела и течности то није тако
- разлог – атоми и молекули су у гасовима на довољно великом растојању тако да веома слабо интерагују сем у сударима – међумолекуларне силе скоро да не зависе од типа гаса – отуда и слично понашање при ширењу
- износ ширења гасова – углавном зависи само од температуре и броја молекула у јединици запремине

11

Веза запремине, броја честица, притиска и температуре гаса

- пумпање гуме аутомобила – спољашња и унутрашња гума
- унутрашња повећава лагано запремину како убацујемо ваздух у њу – пропорционално количини убаченог ваздуха – притисак се веома мало мења ($V-N$)
- када испуни спољашњу која има чврсте зидове – запремина више не расте значајно али сада притисак расте док пумпамо ($P-N$), ($PV-N$)
- када престанемо да пумпамо даља промена притиска зависи од температуре на којој се налази гума – током вожње и на сунцу расте ($P-T$)

12

Идеални гас

- честице гасова слабо интерагују
- уколико интеракција у потпуности одсуствује осим у сударима који су идеално еластични
- и уколико се молекули могу сматрати тачкастим – без димензија
- каже се да се гас понаша као идеалан.
- емпиријска једначина која повезује P, V и T – једначина стања

$$PV = NkT, \quad k = 1,38 \times 10^{-23} \text{ J/K.}$$

13

Мол и Авогадров број

- број честица у 1 m^3 ваздуха на СТП (стандардни притисак и температура)

$$N = \frac{PV}{kT} = \frac{(1,01 \times 10^5 \text{ N/m}^2)(1,00 \text{ m}^3)}{(1,38 \times 10^{-23} \text{ J/K})(273 \text{ K})} = 2,68 \times 10^{25}.$$

- у 1 cm^3 при СТП има према томе $2,68 \times 10^{19}$.
- Лошмитов број
- реч је о великим бројевима – zgodније је увести као јединицу за количину број молова

14

Мол и Авогадров број

- Мол – количина супстанце у којој има онолико честица колико их има у $0,012 \text{ kg}$ угљеника ^{12}C .
- То је Авогадров број N_A $N_A = 6,02 \times 10^{23} / \text{mol}$
- Авогадров закон – једнаке запремине гасова на истом притиску и истој температури садрже једнак број честица
- број молова $n_m = \frac{N}{N_A}$

- једначина стања преко броја молова

$$PV = NkT \frac{N_A}{N_A} = \frac{N}{N_A} k N_A T = n_m R T$$

- универзална константа за идеални гас

$$R = k N_A = (1,38 \times 10^{-23} \text{ J/K})(6,02 \times 10^{23} \text{ mol}^{-1}) = 8,31 \text{ J/(mol K)}. \quad 15$$

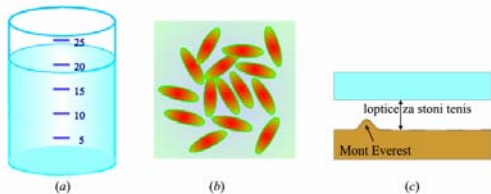

Мол и Авогадров број

Slika 7.5: (a) Jedan mol vode ima zapreminu 18 ml. (b) Čak i mali uzorak bakterija sadrži oko 10^{11} do 10^{12} molekula ali to je samo deo jednog mola. (c) Jedan mole nečega što je makroskopsko može da bude veoma veliki. Tako bi 1 mol loptica za stoni tenis prekrilo Zemlju do visine od oko 35 km.

16

Једначина стања и енергија идеалног гаса

- када пумпамо гуму – вршимо рад над ручицом пумпе – два ефекта
  - повећавамо количину гаса у гуми – повећава се њен притисак
  - греје се пумпа услед трења и других ефеката
- веза једначине стања са енергијом?
- И PV и NkT имају димензије енергије
- На рачун енергије садржане у гасу може да се врши рад!!!

17

Кинетичка теорија

- Макроскопске дефиниције температуре и притиска
  - Температура – величина коју показује термометар и која показује колико је тело загрејано/охлађено
  - Притисак – однос силе и површине на коју она делује под правим углом
- Како се могу разумети ове величине са молекуларног становишта код гасова?
- теорија која је развијена за описивање понашања гасних система а полази од идеје да се они састоје од атома и молекула који се налазе у сталном хаотичном кретању се назива кинетичка теорија

18

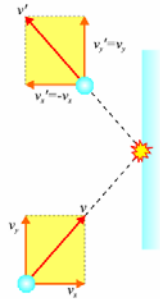
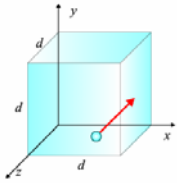

Кинетичка теорија – молекуларно објашњење притиска и температуре

- N молекула гаса унутар коцке запремине $V=d^3$.
- ударају еластично у зидове

19

Кинетичка теорија – молекуларно објашњење притиска и температуре

- Промена једне компоненте импулса молекула

$$\Delta p_x = -mv_x - (mv_x) = -2mv_x.$$

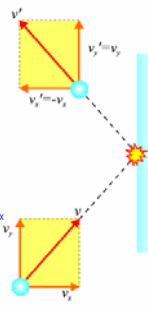
- Промена импулса настаје због деловања силе од стране зида на молекул. На (један) молекул делује просечна сила F_{1x}
- Та сила је изазвала промену импулса.

$$F_{1x} \Delta t = \Delta p_{1x} = -2mv_{1x},$$

- Интервал времена је интервал између два удара истог молекула у исти зид суда. Да би поново дошао до зида он треба да прође растојање у x -правцу које износи $2d$ брзином v_x

$$\Delta t = 2d/v_{1x}$$

$$F_{1x} = \frac{-2mv_{1x}}{\Delta t} = \frac{-2mv_{1x}}{2d/v_{1x}} = -\frac{mv_{1x}^2}{d}.$$

Кинетичка теорија – молекуларно објашњење притиска и температуре

- Према 3. Њутновом закону истом силом али супротног смера делује молекул на зид

$$F_{1x, \text{на зид}} = -F_{1x} = \frac{mv_{1x}^2}{d}.$$

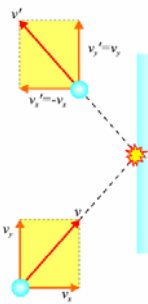
- То је средња сила којом један молекул делује на зид. Укупна која делује на зид се добија сумирањем по свих N молекула

$$F_x = \frac{m}{d}(v_{1x}^2 + v_{2x}^2 + \dots).$$

- Средња вредност квадрата брзине

$$\overline{v_x^2} = \frac{v_{1x}^2 + v_{2x}^2 + \dots + v_{Nx}^2}{N}.$$

$$F_x = \frac{Nm}{d} \overline{v_x^2}.$$

Кинетичка теорија – молекуларно објашњење притиска и температуре

$$F_x = \frac{Nm\bar{v}_x^2}{d}$$

- Средња вредност брзине због равноправности кретања по свим правцима је

$$\bar{v}^2 = \bar{v}_x^2 + \bar{v}_y^2 + \bar{v}_z^2, \quad \bar{v}^2 = 3\bar{v}_x^2 \Rightarrow \bar{v}_x^2 = \frac{1}{3}\bar{v}^2.$$

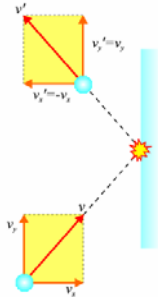
- Сила и притисак су

$$F_x = \frac{N}{3} \left(\frac{m\bar{v}^2}{d} \right).$$

$$P = \frac{F_x}{S} = \frac{N}{3} \frac{m\bar{v}^2}{Sd} = \frac{1}{3} \frac{Nm\bar{v}^2}{V},$$

- Одатле је

$$PV = \frac{1}{3} Nm\bar{v}^2.$$

Кинетичка теорија – молекуларно објашњење притиска и температуре

- Упоредба теоријске једначине и емпијске

$$PV = \frac{1}{3} Nm\bar{v}^2.$$

$$PV = NkT$$

$$\frac{1}{3} Nm\bar{v}^2 = NkT.$$

- Средња кинетичка енергија једног молекула – термална енергија

$$\frac{1}{2} m\bar{v}^2 = \frac{3}{2} kT.$$

$$\bar{E}_k = \frac{1}{2} m\bar{v}^2 = \frac{3}{2} kT.$$

- Закључак – температура гасног система је величина која је пропорционална његовој средњој кинетичкој енергији**

23

Кинетичка теорија – молекуларно објашњење притиска и температуре

- Из средње термалне енергије се може добити корен средње квадратне брзине

$$\bar{E}_k = \frac{1}{2} m\bar{v}^2 = \frac{3}{2} kT. \quad \longrightarrow \quad v_{k,sk} = \sqrt{\frac{3kT}{m}},$$

- За молекуларни азот, на 20°C, ова брзина износи 511 м/с
- енергија пак овог гаса зависи само од температуре и износи

$$\bar{E}_k = \frac{3}{2} kT = \frac{3}{2} (1,38 \times 10^{-23} \text{ J/K})(293 \text{ K}) = 6,07 \times 10^{-21} \text{ J}.$$

- Енергија има малу вредност и није опсервабилна нашим чулима.
- Молекули се брзо крећу али и сударају често тако да не прелазе велика растојања
- међутим последица велике вредности средње квадратне брзине је велика брзина простирања звука кроз гасове (око 340 м/с на собној температури)

24

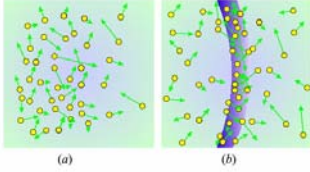

Кинетичка теорија – молекуларно објашњење притиска и температуре

Slika 7.7: (a) U tipičnom gasu ima jako puno molekula koji se kreću raznim brzinama, i po intenzitetu i po orijentaciji u prostoru. Broj međusobnih sudara može da bude jako velik (milijarde u sekundi)(b) Posmatrani molekul se, usled stalnih sudara, neće daleko pomeriti za kratak interval vremena, ali poremećaj u gasnom sistemu, kao što je to na primer zvučni talas, se prenosi brzinom koja zavisi od srednje molekularne brzine.

25

Максвелова расподела молекула по брзинама

- кретање молекула у гасу је потпуно хаотично
- брзине имају све могуће вредности и све могуће правце и смерове
- нема смисла питати се колика је брзина сваког молекула
- има смисла запитати се колико молекула (ΔN) има брзину у одређеном интервалу брзина (Δv)
- Максвел је теоријски решио овај проблем и извео израз за расподелу молекула по брзинама ($\Delta N/\Delta v$)

$$\frac{\Delta N(v)}{\Delta v} = 4\pi N \left(\frac{m}{2\pi kT} \right)^{3/2} v^2 e^{-\frac{mv^2}{2kT}}$$

26

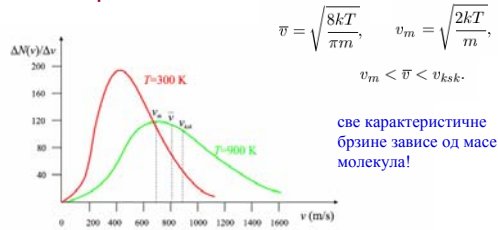

Максвелова расподела молекула по брзинама, 26.11.2012.

$$\bar{v} = \sqrt{\frac{8kT}{\pi m}}, \quad v_m = \sqrt{\frac{2kT}{m}},$$

$$v_m < \bar{v} < v_{ksk}$$

све карактеристичне брзине зависе од масе молекула!

Slika 7.8: Raspodela molekula po brzinama za $N = 10^5$ molekula azota na 300 K i 900 K. Ukupna površina ispod svake krive je jednaka ukupnom broju molekula.

27

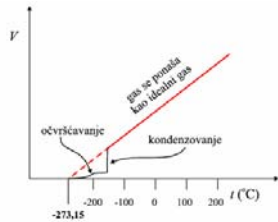

Фазне трансформације

- реални гасови се понашају као идеални само уколико им температура није близу температуре фазне трансформације
  - кондензација
  - очвршћавање
- када гас пређе у течност молекули су ближе једни другима па запремина постаје мања
- даљим хлађењем запремина се спорије смањује а након очвршћавања, она постаје још мања
- на слици је приказан график V од t , када је притисак константан

28

Фазне трансформације

- променом **притиска** гас такође може да пређе у течно агрегатно стање
  - нпр. угљен диоксид је гас на собној температури и при атмосферском притиску
  - на истој температури постаје течан ако се повећа притисак
- згодно је нацртати **PV дијаграм**
- из једначине стања, за идеалан гас за константну температуру се добија $PV = \text{const}$.
- када расте притисак запремина се смањује/и обрнуто (при константној температури) – Бојл-Мариотов закон
- крива се зове изотерма – математички је то хипербола
- снижавањем температуре криве престају да буду хиперболе – гас се не понаша као идеалан – у њему почиње кондензација

29

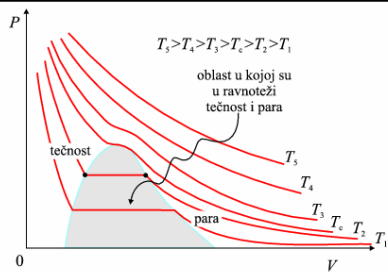

- постоји тзв. критична тачка – одговара јој критична температура изнад које дата супстанца не може да постоји у течно стању!
- ако је температура изнад ове, при довољно великим притисцима гас може да буде гушћи од течности али неће бити течан!? (нема остале особине течности – које?)
  - нема површински напон
  - неће остати у отвореном суду већ ће излазити из њега!
  - Пример – угљен диоксид не може да се кондензује ако је на температури већој од 31,0°C
  - Критични притисак – минималан притисак потребан да течност постоји на критичној температури

Supstance	krit. temp. (K)	krit. temp. (°C)	krit. prit. (N/m ²)	krit. prit. (atm)
voda	647,4	374,3	$22,12 \times 10^6$	219,0
ugljen dioksid	304,2	31,1	$7,39 \times 10^6$	73,2
kiseonik	154,8	-118,4	$5,08 \times 10^6$	50,3
azot	126,2	-146,9	$3,39 \times 10^6$	33,6
vodonik	33,3	-239,9	$1,30 \times 10^6$	12,9
helijum	5,3	-267,9	$0,0229 \times 10^6$	2,27

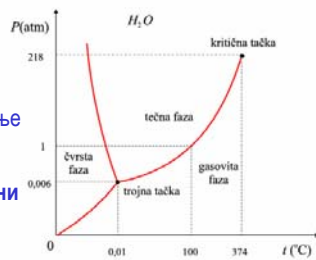
Tabela 7.2: Kritične temperature i pritisci

- Критична температура за кисеоник је -118,4°C па га је немогуће превести у течно стање изнад те температуре.

31

Фазни дијаграм

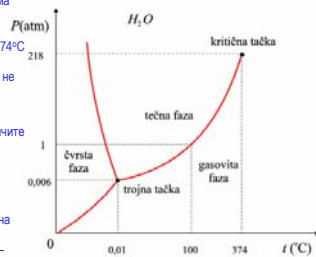
- пратили смо зависности V од t и P од V
- зависност P од $T(t)$ омогућује ново сагледавање процеса фазних трансформација
- РТ дијаграми се зову **фазни дијаграми** (постоје добро дефинисане области у којима је супстанца у различитим фазама)

32

Фазни дијаграм за воду

- ако знамо P и T , знаћемо у којој фази је вода
- пуне линије између фаза – у таквим стањима су две фазе у равнотежи и одговарају ситуацијама када се врше фазне трансформације
- на 1 атм тачка кључања је на 100°C
- температура кључања расте равномерно до 374°C на притиску од 218 атм
- крива има завршетак у критичној тачки – вода не може да постоји као течност на вишим температурама без обзира на притисак
- крива између области течно/чврсто даје температуре топљења/очвршћавања за различите притиске
- на 1 атм је тачка топљења 0°C
- за дату температуру можемо да променом притиска преводимо воду из течног у чврсто стање (топљење снега под притиском)
- на нижим притисцима вода не постоји као течна (испод 0,006 атм)
- директан прелаз из чврстог стања у гасовито – **сублимација**
- све криве се срећу у тројној тачки. Она је за воду на 273,16K

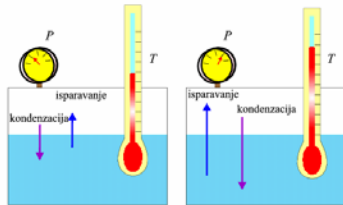
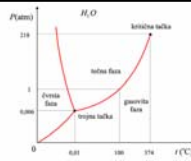

Поделе на осаму нису линеарне!!!

33

Равнотежа фаза

- комбинација притиска и температуре треба да је таква да се налази на кривим линијама које раздвајају фазе. – колико течности испари толико се кондензује
- требало би да обе фазе egzистирају заједно – али то је тако само ако је суд затворен
- ако кључа **отворен** суд са водом она ће пре или касније сва испарити – јер изнад ње није само водена пара већ ваздух

Slika 7.12: Ravnoteža između tečnosti i gasa na dve različite temperature klučanja. Veće strelice pokazuju da je isparavanje i kondenzovanje intenzivnije.

Притисак паре, парцијални притисак. Далтонов закон

- Притисак паре – притисак гаса који је формиран од стране течне или чврсте фазе дате супстанце.
- њега стварају најбржи молекули течности који имају довољно енергије да покидају везе и постану слободни
- **Парцијални притисак** – притисак гаса који би он стварао када би сам испуњавао запремину која му је на располагању
- **Укупни притисак гаса** – једнак је збиру парцијалних притисака свих компоненти које га чине – **Далтонов закон парцијалних притисака**

35

Влажност, испаравање и кључање

- **релативна влажност** – однос апсолутне количине влаге у ваздуху према максимално могућој на датој температури
- снижавањем температуре се достиже **тачка росе** – на њој је релативна влажност 100% па се пара кондензује
- у вези је са **парцијалним притиском** паре на датој температури – када је влажност 100% парцијални притисак водене паре је једнак притиску засићене паре па "нема места" за нове молекуле паре у ваздуху
- релативна влажност

$$W = \frac{p}{p_s} \times 100.$$

36

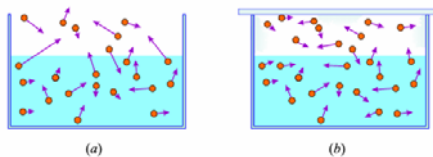

$t(^{\circ}\text{C})$	$P(\text{N/m}^2)$	$\rho_z(\text{g/m}^3)$	$t(^{\circ}\text{C})$	$P(\text{N/m}^2)$	$\rho_z(\text{g/m}^3)$
-50	4,0	0,039	37	$6,31 \times 10^3$	44,0
-20	$1,04 \times 10^2$	0,089	40	$7,34 \times 10^3$	51,1
-10	$2,60 \times 10^2$	2,36	50	$1,23 \times 10^4$	82,4
0	$6,10 \times 10^2$	4,84	60	$1,99 \times 10^4$	130
5	$8,68 \times 10^2$	6,80	70	$3,12 \times 10^4$	197
10	$1,19 \times 10^3$	9,40	80	$4,73 \times 10^4$	294
15	$1,69 \times 10^3$	12,8	90	$7,01 \times 10^4$	418
20	$2,33 \times 10^3$	17,2	95	$8,59 \times 10^4$	505
25	$3,17 \times 10^3$	23,0	100	$1,01 \times 10^5$	598
30	$4,24 \times 10^3$	30,4	120	$1,99 \times 10^5$	1095

Tabela 7.3: Pritisak i gustina zasićene vodene pare

37

Влажност, испаравање и кључање

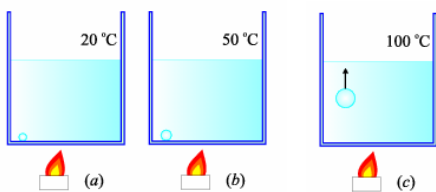

Slika 7.13: (a) U skladu sa raspodelom molekula po brzinama, neki će imati dovoljnu energiju da raskinu međumolekularne veze u tečnosti i predju u gas čak i na temperaturama ispod tačke ključanja (b) Ako je posuda zatvorena, isparavanje će se nastaviti sve dok količina kondenzovane tečnosti ne postane jednaka količini one koja ispari. Gustina pare i njen parcijalni pritisak su tada postigli zasićene vrednosti.

38

Влажност, испаравање и кључање

- Вода на свакој темп. садржи мехуриће ваздуха.
- На 20°C се у таквом мех. налази око 2,30% водене паре притиска 1 атм.
- На 100°C у мехур улази стално водена пара а мехурић покушава да одржи притисак на 1 атм. Гас веће влажности је ређи од сувог ваздуха – расте сила потиска и издиже мехурић увис.

39

Топлота

- Топлота?
- Топлота и рад су једина два (различита) начина размене енергија међу телима
- рад – организован трансфер енергије – сила делује и помера тела или њихове делове
- топлота – у вези са хаотичним кретањем молекула
- **топлота је енергија која се преноси само услед разлике у температури.**
- Изражава се у џулима- раније у калоријама
- 1 калорија (cal) – топлота потребна да се температура 1 г воде промени за 1°C. Мала вредност па се користи kcal=1000 cal
- 1,000 kcal = 4186 J

40

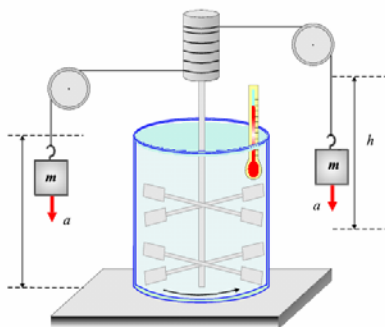

Топлота и њен механички еквивалент

Slika 7.15: Skica jednog od Džulovih eksperimenata.

41

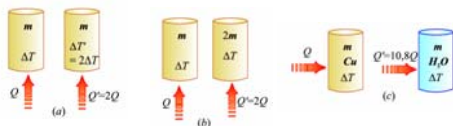

Промена температуре и специфична топлота

- веза промене температуре тела и размењене количине топлоте
- три фактора

$$Q = mc\Delta T.$$

42

Специфична топлота = специфична топлотна капацитивност

supstanca	c (J/(kgK))	supstanca	c (J/(kgK))
aluminijum	900	benzen	1740
bakar	387	etanol	2450
staklo	840	glicerin	2410
zlato	129	živa	139
ljudsko telo (na 37 °C)	3500	voda (na 15,0 °C)	4186
led (od -50 do 0 °C)	2090	suvi vazduh	721
čelik	452	ugljen dioksid	638
olovo	128	azot	739
srebro	235	kiseonik	651
drvo	1700	para (na 100 °C)	1520

Tabela 7.4: Specifična toplota za neke supstance

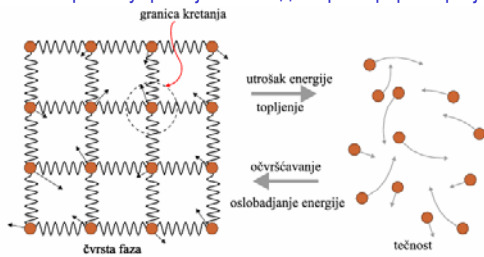

Фазне трансформације и латентна топлота топљења/очвршћавања

- за промену фазе је неопходан трансфер енергије

Slika 7.17: Topljenje i očvršćavanje.

$$Q = mL_t, \quad (\text{topljenje-očvršćavanje})$$

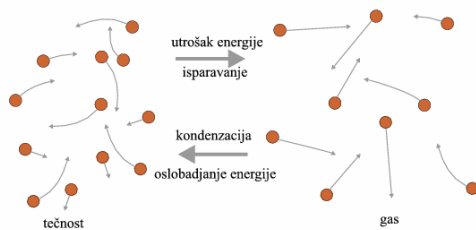

Фазне трансформације и латентна топлота испаравања/кондензације

- за промену фазе је неопходан трансфер енергије

Slika 7.18: Isparavanje i kondenzacija.

$$Q = mL_i, \quad (\text{isparavanje-kondenzacija}), \quad 45$$

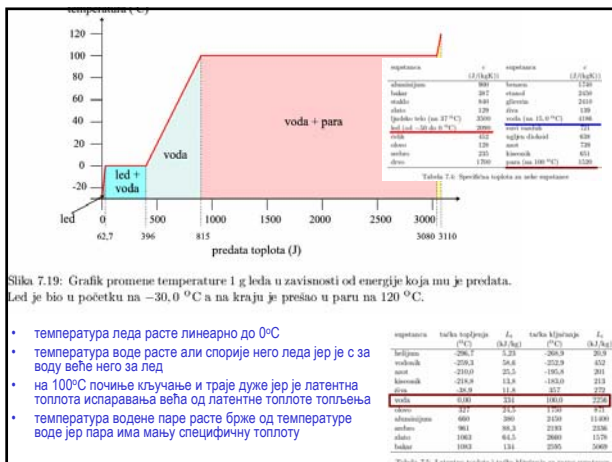

---

supstanca	тачка топљенја (°C)	L_t (kJ/kg)	тачка кључања (°C)	L_i (kJ/kg)
helijum	-296,7	5,23	-268,9	20,9
vodonik	-259,3	58,6	-252,9	452
azot	-210,0	25,5	-195,8	201
kiseonik	-218,8	13,8	-183,0	213
živa	-38,9	11,8	357	272
voda	0,00	334	100,0	2256
olovo	327	24,5	1750	871
aluminijum	660	380	2450	11400
srebro	961	88,3	2193	2336
zlato	1063	64,5	2660	1578
bakar	1083	134	2595	5069

Tabela 7.5: Latentne toplote i tačke klučanja za razne supstance.

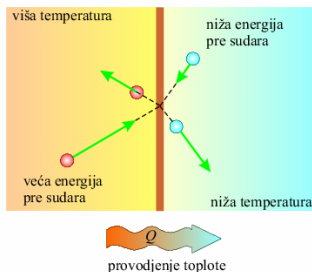
Преношење топлоте

- пренос енергије са тела на тело услед разлике у температурама
- три начина
  - кондукција – провођење –
    - пренос физичким контактом између супстанци које су у стању мировања
  - конвекција – струјање –
    - преношење топлоте макроскопским померањем маса (флуида)
  - радијација – зрачење –
    - микроталаси, инфрацрвено зрачење, видљива светлост се апсорбује и емитује

Провођење

- хоџамо боси по тепиху па по плочицама у истој соби – осећај се разликује - зашто?!
- механизам провођења – судар молекула тела различитих температура

49

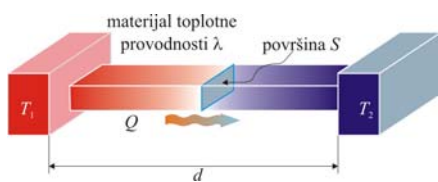

Провођење – брзина преношења топлоте

$$\frac{Q}{t} = -\lambda S \frac{T_2 - T_1}{d}$$

50

Провођење

supstanca	λ (J/(smK))	supstanca	λ (J/(smK))
srebro	420	voda	0,6
bakar	390	masno tkivo, bez krvi	0,2
zlato	318	azbest	0,16
aluminijum	220	malter	0,16
gvozdje	80	drvo	0,08-0,16
čelik	14	sneg (suv)	0,10
led	2,2	pluta	0,042
staklo	0,84	staklena vuna	0,042
beton	0,84	vuna	0,04
cigla	0,84	paperje	0,025
		vazduh	0,023
		stiropor	0,010

Tabela 7.6: Koefficienti toplotne provodnosti (na temperaturama bliskim 0 °C)

- добри проводници струје су и добри проводници топлоте
- закључак – слободни електрони учествују у оба процеса

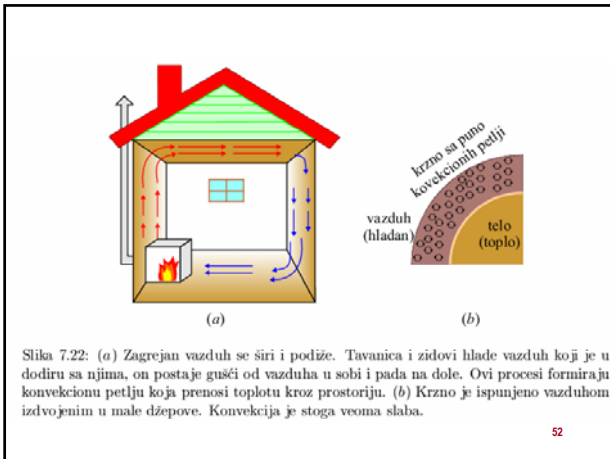

Зрачење

- три фазе –
  - претварање дела унутрашње енергије тела у зрачење
  - простирање ЕМ таласа
  - апсорпција од стране другог тела
- свако тело изнад 0 K зрачи – услед термалног кретања
- што је температура тела већа оно интензивније зрачи
- промена температуре изазива и промену карактера зрачења – Планков закон зрачења

53

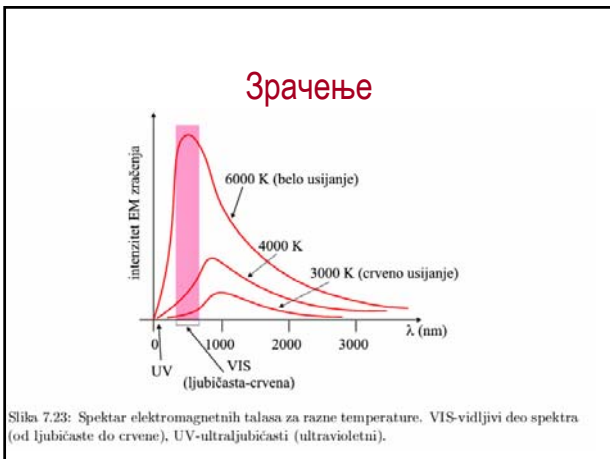

Зрачење

- боја тела има везе са способношћу да се апсорбује и емитује зрачење
- црна тела најбоље и емитују и апсорбују зрачење – **апсолутно црно тело (нпр. асфалт)**
- **апсолутно бело тело** – у потпуности рефлектује све

55

Зрачење

- Штефан-Болцманов закон

$$\frac{Q}{t} = \sigma e S T^4.$$

- е-емисивност. За апсолутно црно тело је 1 а за бело 0. За нашу кожу је (у ИЦ области) 0,97
- Баланс зрачења

$$\frac{Q}{t} = \sigma e S (T_s^4 - T_t^4),$$

56

Елементи термодинамике

- топлота је облик енергије
- да ли може да се искористи за добијање рада?
- мотори аутомобила – сагоревају гориво, врше рад али се и загревају
- колика им је ефикасност?
- да ли постоје границе ефикасности?
- **област физике која се бави топлотом и њеним трансфером са тела на тело и конверзијом у рад - термодинамика**

57

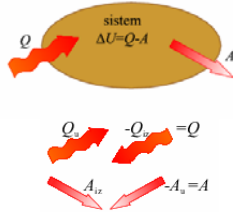

Први закон термодинамике

- при добијању рада је природно ограничење закон одржања енергије
- промена у унутрашњој енергији система је једнака резултујућем износу трансферисане количине топлоте у систем и из система и резултујућег извршеног рада

$$\Delta U = Q - A.$$

58

Топлота и рад

- топлота и рад – сличност
  - два начина да се енергија унесе у систем или узме из њега
- топлота и рад – разлике
  - топлота је повезана са мање организованим процесима изазваним разликама у температури
  - рад – организован процес који укључује макроскопске силе које померају тела
- пораст температуре у систему може бити изазван на оба начина – пумпање гуме бицикла је загрева, као и Сунце својим зрачењем

59

Унутрашња енергија

- Унутрашња енергије – збир кинетичких и потенцијалних енергија атома и молекула посматрано из система референце система
  - кинетичка енергија translације, ротације, вибрација (осцилација), потенцијална енергија поља у којима се налазе, као и потенцијална енергија међусобне интеракције
- у њу не улази енергија асоцирана уређеном кретању система као целине
- макроскопски – енергија је функција стања (A и Q нису) – њена промена зависи само од крајњег и почетног стања а не и од еволуције система између њих.

$$\Delta U = Q - A$$

60

Људски метаболизам и Први закон термодинамике

- телесна температура се одржава константном јер се тело ослобађа вишка топлоте => Q је негативна величина
- рад се врши на спољашњим објектима па је $A > 0$
- укупно гледано, промена унутрашње енергије ($U = Q - A$) је негативна
- потребно је уносити храну у систем
- добија се унутрашња енергија која се трансформише у топлоту, рад и масне насlage

61

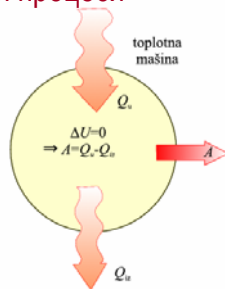

Први закон термодинамике и неки једноставни процеси

- Уређаји у којима се на рачун топлоте добија рад се називају **топлотне машине** (мотори, парне турбине)

Slika 7.27: Šematski prikaz toplotne mašine.

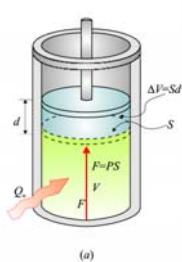

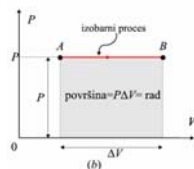

PV дијаграм и његова веза са радом

$$A = P \Delta V.$$

63

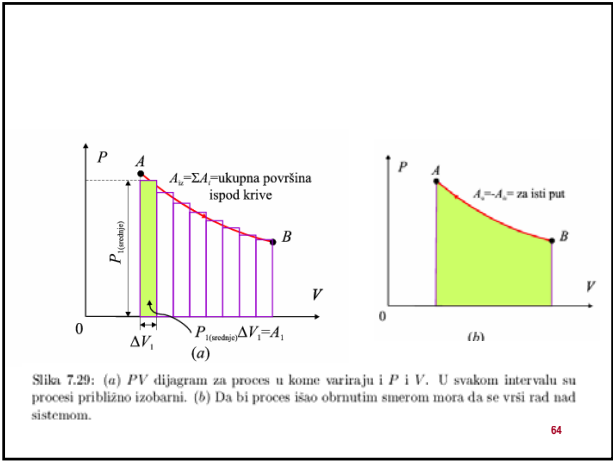

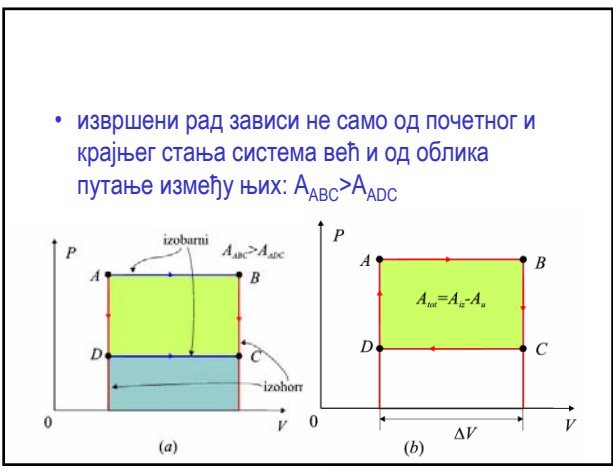

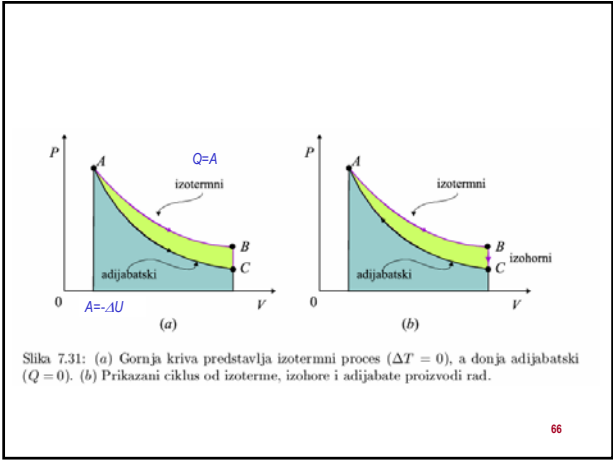

Повратни процеси

- повратни процес – и систем и околина могу да се врате тачно у стање из кога су кренули али сада супротним процесом
- реални процеси су неповратни

67

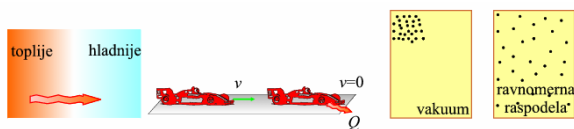

Други закон термодинамике. Топлотне машине и њихова ефикасност

- 1. верзија: Топлота увек **спонтано** прелази са тела више температуре на тело ниже температуре док се супротан смер преласка никада не одвија **спонтано**. (немогућ је процес чији би једини резултат био прелазак топлоте са хладнијег тела на топлије)
- Механичка енергија тела које се креће кроз отпорну средину може се у потпуности конвертовати у топлоту – супротно се не дешава

Slika 7.32: Primeri jednosmernih procesa u prirodi.

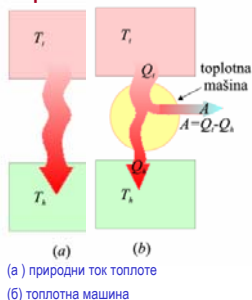

Други закон термодинамике. Топлотне машине и њихова ефикасност

- Топлотне машине – претварају један део спонтаног протока топлоте у рад –
  - мотори аутомобила, парне турбине, ...
- идеално би било да буде $A=Q_1$
- то значи да треба да буде $Q_2=0$
- то није могуће
- 2. Не постоји систем који би могао да апсорбује топлоту из резервара топлоте и у потпуности је претвори у рад у кружном процесу у којем се систем враћа у почетно стање

69

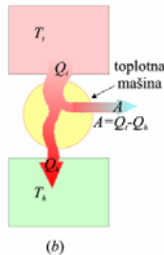
Други закон термодинамике. Топлотне машине и њихова ефикасност

- Циклични процес, $\Delta U=0$
- $\Delta U=Q-A$
- $Q=Q_t-Q_h$
- $A=Q_t-Q_h$
- коефицијент корисног дејства (к.к.д.)

$$\eta = \frac{A}{Q_t}$$

$$\eta = \frac{Q_t - Q_h}{Q_t} = 1 - \frac{Q_h}{Q_t}$$

ефикасност би била 100% само ако не би било топлотних губитака

70

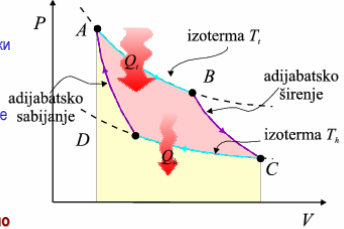

Карноова идеална топлотна машина

- колики су губици у топлоти код циклуса?
- Сади Карно 1824. решио теоријски за идеалну топлотну машину (највећи к.к.д.)
- Карноова машина – Карноов циклус – 2 изотерме и 2 адијабате
- сви процеси су повратни – нема губитака на трење
- 3. Карноова машина која ради између две температуре, има највећи могући к.к.д. Било која друга машина која користи само повратне процесе и ради између истих температура, ће имати исти к.к.д. као Карноова
- показао је да је $Q_h/Q_t = T_h/T_t$

Slika 7.34: Карноов циклус у PV дијаграму.

$$\eta = 1 - \frac{T_h}{T_t}$$

Тек на $T=0K$ би к.к.д. био једнак јединици!

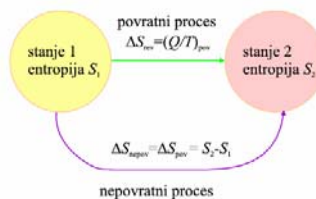

Ентропија и други закон термодинамике.

- Карноов циклус-повратни процеси за које важи $Q_h/Q_t = T_h/T_t$,
- односно $Q_h/T_h = Q_t/T_t$
- преко овог односа се може дефинисати нова физичка величина ентропија – такође је функција стања. и њена промена зависи само од почетног и крајњег стања а не и од начина како се ишло између њих
- тј. свеједно је да ли су били повратни или не!

$$\Delta S = \left(\frac{Q}{T} \right)_{\text{пов}}$$

Ентропија и други закон термодинамике.

- Ентропија повратних процеса
- Топлији резервоар – губи топлоту па му се смањује ентропија за $\Delta S_t = -Q_t/T_t$,
- хладнији резервоар – предаје му се топлота па му ентропија порасте за $\Delta S_h = +Q_h/T_h$,
- како за Карноову машину важи $Q_h/Q_t = T_h/T_t$
- укупна промена ентропије је једнака нули

$$\Delta S = \Delta S_t + \Delta S_h,$$

$$\Delta S = -\frac{Q_t}{T_t} + \frac{Q_h}{T_h} = 0.$$

- промена ентропије при било ком повратном процесу је једнака нули
- ентропија делова система може да се промени али је укупна непроменљива

Ентропија и други закон термодинамике.

- Промена ентропије је $\Delta S = Q/T$,
- Што је нижа температура промена ентропије је већа
- Ентропија било ког система у коме се одигравају неповратни процеси расте
- 4. верзија Другог закона: **Укупна ентропија се никад не смањује у процесима већ може или да расте или да остане константна, тј.**

$$\Delta S \geq 0,$$

- Једнакост се односи на повратне процесе а неједнакост на неповратне
